
Polemika

Kritický racionalizmus a skepticizmus¹

Miloš Taliga —

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Milos.Taliga@umb.sk

Úvod

Cieľom tejto state je vysvetliť, v akom zmysle je kritický racionalizmus skeptickým filozofickým smerom. K objasneniu toho, čo je skeptické na kritickom racionalizme, ma podnietil nedávno publikovaný Démuthov text,² s ktorým súhlasím do tej miery, že kritický racionalizmus je skeptickým smerom vďaka svojmu antijustificacionizmu. Démuthov text však obsahuje viacero nesprávnych interpretácií kritického racionalizmu, ktoré by mohli u čitateľov vyvolať neadekvátnu predstavu o tomto filozofickom smere. Navyše, Démuth opisuje tri problémy, ktoré prezentuje ako silné argumenty proti kritickému racionalizmu.

V prvej časti tejto state sa preto pozriem na problematické aspekty Démuthovho vymedzenia antijustificacionizmu, ktorý považuje za typický pre kritický racionalizmus. Vo zvyšných častiach state postupne odvrátim všetky tri námietky, ktoré Démuth vo svojom texte adresuje kritickému racionalizmu. Výsledkom by malo byť konzistentné vykreslenie kritického racionalizmu ako antijustificacionistického, čiže skeptického filozofického smeru, ktorého sa Démuthom prezentované námietky netýkajú, pretože v jeho rámci nevystávajú.

1. Skepticizmus kritického racionalizmu

Podľa Démutha jednu z moderných podôb antijustificacionizmu rozvíjajú kritickí racionalisti, medzi ktorých radí K. R. Poppera, K. Lehrera a D. Millera.³ Hneď na úvod treba preto podotknúť, že Lehrer nie je (a pokiaľ viem, ani nikdy

1 Táto stať vznikla v rámci projektu Vega 1/0617/17 *Aký je metodologický účel platnej argumentácie?*

2 Démuth, A., *Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy*. *Filosofický časopis*, 64, 2016, č. 5, s. 705–723.

3 *Tamtiež*, s. 715.

nebol) kritickým racionalistom. V epistemológii je Lehrer stúpencom špecifickej teórie neanulovateľnosti, podľa ktorej je poznanie neanulovaným zdôvodneným pravdivým presvedčením, čiže presvedčením, o ktorom jeho nositeľ vďaka dobrým dôvodom (odolávajúcim vyvráteniu) vie, že je pravdivé.⁴ Lehrer teda propaguje dobré dôvody, ktoré kritickí racionalisti odmietajú. Okrem toho je Lehrer internalista, ktorý subjektivizuje poznanie, k čomu sa však vrátim až po uvedení Démuthovho chápania antijustificacionizmu, pretože ten je pre kritický racionalizmus podstatný.

Pod antijustificacionizmom chápe Démuth smer, „ktorý prezentuje poznanie ako pravdivé, ale principiálne (ani len čiastočne) nezdôvodniteľné presvedčenia“.⁵ Problematickým slovom v tomto chápaní je slovo „presvedčenia“, pretože podľa kritického racionalizmu je poznanie objektívne (až) do tej miery, že nezávisí na presvedčeniach žiadnych poznávajúcich subjektov.⁶ Kritický racionalizmus poznanie objektivizuje, t.j. *podmienku presvedčenia nepovažuje za nutnú podmienku poznania*. Vďaka tomu stojí v ostrom kontraste ku všetkým epistemologickým koncepciám, ktoré poznanie subjektivizujú, čiže ku koncepciám, ktoré cez podmienku presvedčenia robia poznanie (čiastočne) závislým na subjekte. Jednou z mnohých subjektivistických teórií poznania je aj teória K. Lehrera.

Abý nedošlo k nedorozumeniu, podotýkam, že pod subjektivizáciou poznania nemám na mysli automaticky niečo nesprávne či nežiaduce. Subjektivistí na poznanie nahliadajú jednoducho inak ako objektivistí, a síce cez subjekt. Otázke, či nie je absurdné tvrdiť, že poznanie bez subjektu neexistuje, sa venovať nebudem. Uvediem len, že zakladateľ kritického racionalizmu, K. R. Popper, vo svojich textoch často rozlišoval medzi subjektívnym a objektívnym poznaním s očividnou preferenciou poznania objektívneho.⁷

To, čo podľa kritického racionalizmu tvorí poznatky, nie sú teda presvedčenia (rôznych subjektov), ale teórie, ktorých dôsledky nemusia byť (a spravidla všetky ani nie sú) subjektmi reflektované.⁸ Preto, ak nám ide o dôslednú polemiku s kritickým racionalizmom, urobíme lepšie, keď v Démuthovom chápaní antijustificacionizmu, citovanom vyššie, vynecháme posledné slovo a kriticko-racionalistický antijustificacionizmus vymedzíme ako smer, ktorý prezentuje poznanie ako pravdivé, ale principiálne nezdôvodniteľné.

4 Pozri napr. Lehrer, K., *Teória poznania*. Prel. T. Sedová a M. Zouhar. Bratislava, Infopress 1999.

5 Démuth, A., *Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy*, c.d., s. 715.

6 Tomuto bodu som sa venoval v: Taliga, M., *Od skepticizmu k objektívnemu poznaniu*. *Filosofický časopis*, 64, 2016, č. 5, s. 691–704.

7 Pozri napr. Popper, K. R., *Objective Knowledge*. Oxford, Clarendon Press 1972, s. 108–109.

8 Otázku, aké podmienky musí teória splniť, aby sa stala poznatkom, ponechám bokom, pretože cieľom tejto state nie je nájsť nutné a postačujúce podmienky poznania.

Druhý bod, ktorý je pri vymedzovaní kriticko-racionalistického antijustificacionizmu potrebné zdôrazniť, súvisí s chápaním zdôvodnenia. Démuth tvrdí, že „na rozdiel od radikálnych agnostikov ... antijustificacionisti považujú poznanie za možné, avšak len v podobe pravdivej domnienky, bez možnosti akéhokoľvek dostatočného dôkazu, ktorý by preukazoval pravdivosť našich (aj ich) poznatkov“.⁹ Pozorného čitateľa zarazí, že v citáte sa zrazu hovorí o nemožnosti „dostatočného dôkazu“ domnienok, hoci predtým sa (principiálne) popierala aj ich čo i len čiastočná zdôvodniteľnosť.

Ako som upozornil inde,¹⁰ kritický racionalizmus odmieta ako dostatočné, tak aj čiastočné dobré dôvody. Tie prvé zvyknú byť chápané ako neomylné (pretože z nich vyplýva pravdivosť zdôvodňovaného presvedčenia), tie druhé zasa ako omylné, avšak stále (údajne) potrebné pre poznanie (pretože podľa štandardného chápania zvyšujú pravdepodobnosť toho, že zdôvodňované presvedčenie je pravdivé). Kritický racionalizmus dlhodobo prezentuje viacero argumentov, z ktorých vyplýva, že a) neomylné a omylné dôvody neexistujú, alebo b) keby aj existovali, nedali by sa zohnať, alebo c) keby sa aj dali zohnať, neboli by potrebné, pretože (kritický) rozum na dôvodoch nezávisí.¹¹

Pre kritický racionalizmus je teda kľúčové, že na to, aby bol človek racionálnym aktérom (či už pri poznávaní alebo v iných situáciách), nepotrebuje dobré dôvody, pretože *zdôvodnenie môže byť plnohodnotne nahradené kritikou, ktorá žiadne zdôvodnenie nepotrebuje*. V tomto zmysle slova je kritický racionalizmus antijustificacionistický, čiže skeptický filozofický smer. Čo je však na ňom pozoruhodné, je jeho *konštruktívny postoj k poznaniu a racionalite: oboje existuje aj napriek neexistencii dostatočných a čiastočných dobrých dôvodov*. Tejto problematiky sa dotknem v ďalších častiach state.

2. Prečo sú poznanie, racionalita a kritika nezávislé na dobrých dôvodoch

Po spresnení skepticizmu v zmysle antijustificacionizmu prejdem k Démuthovým trom námietkam proti kritickému racionalizmu. Domnievam sa, že všetky vychádzajú z jedného bodu, ktorý preto odcitujem v širšom rozsahu: „Na to, aby sme vedeli dokázať nepravdivosť akéhokoľvek tvrdenia, musíme byť spôsobilí preukázať dostatočné dôvody, ktoré platnosť tvrdenia znemožňujú. To však znamená preukázať aj platnosť celého kontextu

9 Démuth, A., *Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy*, c.d., s. 716.

10 Taliga, M., *Nekonečný príbeh zdôvodňovania*. *Filozofický časopis*, 57, 2009, č. 3, s. 353–374; a tiež, *Paradox skepticizmu? Filozofia*, 65, 2010, č. 7, s. 695–705.

11 Klasickým dielom kritického racionalizmu, ktoré túto triedu gorgiovského typu podrobne objasňuje, je tretia kapitola v: Miller, D. W., *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*. Chicago & La Salle, Open Court Publishing Company 1994.

dokazovania a vyvracania dôkazov. Na to, aby mohol skeptik skutočne *vedieť*, že nejaké presvedčenie nie je pravdivé, musí disponovať dostatočne dobrými dôvodmi v prospech platnosti jeho dokazovania (vyvracania). To však podľa antijustificacionistov nemôž[e]me (nakoľko dobré dôvody neexistujú), a asymetria medzi dôkazom pravdivosti tvrdenia a dôkazom jeho nepravdivosti je teda iluzórna.¹²

Kritický racionalista by nesúhlasil ani s jednou vetou z uvedeného citátu. Máme tu teda jadro sporu, na ktorom sa dá vysvetliť, prečo a v čom Démuthove námietky proti kritickému racionalizmu zlyhávajú. Démuth každú námietku opisuje v samostatnej časti svojho textu, pričom ju v názve časti uvádza otázkou. Preto moje odvrátenia námietok takisto rozčlením do troch častí, ktorých názvy budú vyjadrovať odpovede na Démuthove otázky.

2.1 Nemožnosť zdôvodnenia nie je zdôvodnená, ale je dôsledkom kritických argumentov

Vo svojej prvej námietke Démuth síce správne uvádza, že antijustificacionistické tvrdenie (podľa ktorého nie je možné zdôvodniť pravdivosť hypotéz) nie je zdôvodnené (ako pravdivé), následne však z toho vyvodzuje, že skeptik by mal preto svoje tvrdenie brať ako problematické.¹³ Je to slovíčko „preto“, ktoré berie kritickému racionalistovi dych, a preto sa pýta: Prečo by *malo byť* moje tvrdenie problematické? Ak naozaj len preto, že nie je zdôvodnené, stačí si všimnúť, že to ho ešte nerobí nepravdivým. Nezdôvodnené tvrdenia evidentne môžu byť pravdivé.

Táto odpoveď je taká samozrejmá, že pochybujem, či som Démuthovi porozumel správne. Ak však v pozadí jeho námietky stoja *dva epistemologické predpoklady*, ktoré ochvília opíšem, jeho postoj sa dá pochopiť. Prvý predpoklad má za to, že hypotéza, ktorá nie je aspoň čiastočne zdôvodnená, je bezcenná. Podľa druhého predpokladu má hypotéza, ktorá je čiastočne zdôvodnená, väčšiu cenu ako hypotéza, ktorá zdôvodnená nie je. Súhlasím s názorom D. Millera, že dohromady vedú tieto predpoklady k zamieňaniu pravdy s čiastočne zdôvodnenou pravdou.¹⁴ Domnievam sa, že Démuthov text z uvedených predpokladov vychádza. Jeho úvaha, že skeptikovo nezdôvodnené tvrdenie je problematické, môže byť teda ich dôsledkom. *Podľa kritického racionalizmu sú obidva predpoklady chybné*, čo by však ani nemalo prekvapo-

12 Démuth, A., Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy, c.d., s. 718.

13 Tamtiež, s. 716. Démuth v texte hovorí o pravdivosti presvedčení, nie hypotéz. Keďže by sme sa mohli trápiť, čo presne je predmetom poznania (presvedčenie? teória? a pod.), budem pre jednoduchosť používať termín „hypotéza“, pretože vystihuje postoj kritického racionalizmu, podľa ktorého sú poznatky (nech je už nimi čokoľvek) hypotetické.

14 Miller, D. W., *Out of Error. Further Essays on Critical Rationalism*. Aldershot, Ashgate Publishing Company 2006, s. 72.

vať, keďže jedným z typických prvkov kritického racionalizmu je jeho anti-justifikacionizmus objasnený v prvej časti tejto state.

Ak teda Démuth prijíma niektorý z dvoch predpokladov opísaných v predošlom odseku, je pochopiteľné, že ho po konfrontácii s antijustifikacionizmom trápia otázky, čo znamená „preukazovať nesprávnosť justifikacionizmu“¹⁵ a prečo by sme mali uprednostňovať antijustifikacionizmus pred justifikacionizmom. Na tieto otázky odpoviem podrobnejšie až neskôr (v časti 2.3), keď bude mať čitateľ viac informácií o predmete sporu. Na tomto mieste čitateľa už len upozorním na verdikt, ktorým Démuth svoju prvú námietku uzatvára, a síce, že antijustifikacionista môže „len veriť, že jeho presvedčenie je pravdivé“.¹⁶ Nie je to tak.

Pre *kritického racionalistu* sú nanajvýš dôležité *kritické argumenty*. Opisovať antijustifikacionistov ako zúfalcov, ktorí nemôžu nič iné ako len veriť v to či ono presvedčenie, je chybné a nebezpečné. Vytvára sa tak totiž falošný dojem, že ľudská racionalita je závislá na poskytovaní dobrých dôvodov. Podľa kritických racionalistov nemáme svoj rozum trápiť márnym zháňaním dobrých dôvodov za alebo proti hypotézam, ale máme ho využiť rozumnejšie – na kritiku hypotéz, pretože tá márna nie je.

2.2 Kritika ruší poznatky, nevytvára ich

Svoju druhú námietku proti kritickému racionalizmu považuje Démuth za ešte „hlbší problém než len nemožnosť úplného dôkazu“.¹⁷ V skratke ide o to, že keď skeptik tvrdí, že niečo vie, napr. že nejaká hypotéza je nepravdivá, mal by podľa Démutha preukázať, že je nepravdivá, čiže predostrieť platné argumenty o nepravdivosti danej hypotézy. V tomto prípade, ktorý Démuth nazýva „dokazovaním neplatnosti nejakého tvrdenia“, „musíme byť spôsobilí dokázať aj pravdivosť premís a prostriedkov dokazovania“,¹⁸ čo však podľa skeptikov z tábora kritického racionalizmu nie sme.

Kritický racionalista sa znovu musí pýtať, prečo pri kritike *musíme byť* spôsobilí dokázať pravdivosť premís a prostriedkov dokazovania? Pokiaľ sa má na mysl len toľko, že musíme mať jasno v tom, čo znamená platný (angl. valid) argument a ako sa odlišuje od správneho (angl. sound) alebo presvedčivého (angl. cogent) argumentu, tak môžeme byť spokojní, pretože jasno v tom máme. Pokiaľ sa však naozaj tvrdí, že kritika je podmienená dôkazom pravdivosti tých premís, na ktorých je založená, tak ide o nedorozumenie.

15 Démuth, A., *Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy*, c.d., s. 716.

16 Tamtiež.

17 Tamtiež, s. 717.

18 Tamtiež.

Kritizovať nejakú hypotézu znamená odvodzovať z nej platným, čiže deduktívnym, spôsobom nepravdivé dôsledky. Jednou možnosťou je odvodiť kontradikciu, inou obsahovo nepravdivý dôsledok. Ani v jednom z týchto prípadov však *nedokazujeme pravdivosť* premís, čiže kritizovanej hypotézy. Naopak, predostretím *platného argumentu*, ktorého záver je nepravdivý, ukazujeme, že aspoň jedna z premís (t.j. aspoň jedna časť kritizovanej hypotézy) je *nepravdivá*. *Kritika teda nevedie k produkcii (tvorbe) poznatkov (hypotéz), ale k ich rušeniu* – to, čo sa pôvodne považovalo za poznatok, sa po úspešnej kritike za poznatok nepovažuje.

Tento dôsledok sa dá ľahko prehliadnúť, ak inklinujete k subjektivizácii poznania, čo vás vzápätí dovedie k otázke, či sa subjekt, ktorý o nejakej hypotéze ukáže, že je nepravdivá, učí niečo nové, t.j. či nadobúda nový poznatok o nepravdivosti danej hypotézy. V kontraste k tomu kritický racionalizmus poznanie objektivizuje, čiže subjekt, ktorý (povedané Démuthovými slovami) „preukáže nepravdivosť niečoho“,¹⁹ nezískava nový poznatok, ale naopak ochudobňuje naše objektívne poznanie práve o to niečo.

Originálna téza kritického racionalizmu pritom znie, že *neexistuje analogická procedúra, pomocou ktorej by sa dokazovala (alebo čo i len čiastočne zdôvodňovala) pravdivosť hypotéz*, bez ohľadu na to, či figurujú v premisách alebo v záveroch argumentov a či pri ich zdôvodňovaní používame výsledky empirických experimentov alebo nie. Démuth však tvrdí, že „asymetria medzi dôkazom pravdivosti tvrdenia a dôkazom jeho nepravdivosti je ... iluzórna“.²⁰ Odhliadnem teraz od toho, že žiadny kritický racionalista nikdy o takej asymetrii nepísal, a budem predpokladať, že Démuth popiera niektorú z troch asymetrií, ktoré kritický racionalizmus preukázateľne zdôrazňuje: 1) asymetriu medzi verifikáciou a falzifikáciou,²¹ 2) asymetriu medzi akceptáciou a odmietnutím²² a 3) asymetriu medzi zdôvodňovaním a kritizovaním.²³

Z Démuthovho argumentu, ktorý som zostručnil v prvom odseku tejto časti, je zrejmé, že sa v ňom popiera asymetria medzi zdôvodňovaním a kritizovaním. Ako som však ukázal v treťom odseku tejto časti, Démuthov argument je založený na nedorozumení. Preto uvediem už len strohú odpoveď na druhú námietku: Na to, aby bola kritika úspešná, nie je potrebné predostrieť dobré dôvody v jej prospech. Ak je niečo iluzórne, tak to nie je asymetria me-

19 Tamtiež, s. 716, vid' názov časti 2.2.

20 Tamtiež, s. 718.

21 Pozri Popper, K. R., *Realism & the Aim of Science*. London, Hutchinson 1982, s. 181–189.

22 Pozri Miller, D. W., *Out of Error. Further Essays on Critical Rationalism*, c.d., s. 89.

23 Objasniť asymetriu medzi zdôvodňovaním a kritizovaním sa snažil už Popper (pozri napr. Popper, K. R., *Realism & the Aim of Science*, c.d., s. 18–30), za výstižnejší text však považujem podkapitolu 3.5 v: Miller, D. W., *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*, c.d., s. 66–72.

dzi zdôvodňovaním a kritizovaním, ale „téma, podľa ktorej je kritika druhou stranou tej istej mince (zdôvodňovania)“.²⁴

2.3 Ak dôvody aj existujú, sú epistemicky zbytočné

Tretia Démuthova námietka proti kritickému racionalizmu je jednoduchá: Pri „našej viere v pravdivosť či nepravdivosť našich presvedčení ... vždy disponujeme aspoň čiastočnými – dostatočne dobrými – dôvodmi, prečo nejaké tvrdenie akceptujeme, alebo naopak neakceptujeme“.²⁵ Je však otázne, či je táto námietka namieste. Kritického racionalistu totiž netrápi, či máme nejaké dôvody, vďaka ktorým niečo akceptujeme alebo neakceptujeme. Ba čo viac, ochotne pripustí, že také dôvody existujú: „Dôvody nepochybne existujú, prinajmenšom v subjektívnom zmysle, ale nie dobré dôvody, pretože neexistuje nič, z čoho by mohli byť vytvorené, a z ničoho vytvorené byť nemôžu.“²⁶ Skeptik môže bez zábran pociťovať rôzne stupne presvedčenia, ba dokonca aj istoty, pokiaľ je však *kritickým racionalistom*, uvedomuje si, že tieto „dôvody“ sú *epistemicky nefunkčné*: nepomôžu mu prepracovať sa k poznaniu pravdivosti ani nepravdivosti žiadnej hypotézy.

Na to, aby bola Démuthova tretia námietka správne adresovaná kritickému racionalizmu, v nej teda chýba prepojenie tézy, podľa ktorej existujú dôvody pre akceptáciu nejakej hypotézy, s tézou, podľa ktorej vďaka týmto dôvodom vieme, že akceptovaná hypotéza je pravdivá (alebo aspoň to, že je pravdepodobne pravdivá, čiže skôr pravdivá ako nepravdivá). Démuth však neponúka žiadny argument, ktorý by toto prepojenie poskytoval. Naopak, jednoducho len tvrdí, že „stupeň subjektívneho presvedčenia (istoty), ktorý pociťujeme pri reflexii argumentov v prospech pravdivosti našich presvedčení, nie je nadbytočný“, pretože „práve on umožňuje zmysluplne rozlišovať medzi vierou, mienkou a poznaním“.²⁷ Ako by však také „zmysluplné rozlišovanie“ vyzeralo, Démuth už neuvádza.²⁸

Situácia tak vyzerá nasledovne: Démuth slovné propaguje justifikacionizmus, proti ktorému však existujú silné kritické argumenty – vecné skeptické argumenty. Niektoré z týchto argumentov pochádzajú práve od kritických racionalistov.²⁹ Démuth však žiadnym argumentom nevyvracia ani jeden skeptický argument. Pokým budú justifikacionisti ignorovať skeptické

24 Taliga, M., Od skepticizmu k objektívnemu poznaniu, c.d., s. 703.

25 Démuth, A., Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy, c.d., s. 720.

26 Miller, D. W., *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*, c.d., s. 52.

27 Démuth, A., Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy, c.d., s. 720.

28 Démuth síce na jednom mieste tvrdí, že „vysoký stupeň pravdepodobnosti“ našich každodenných presvedčení je „fundovaný v predchádzajúcej skúsenosti či logike uvažovania“ (Démuth, A., Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy, c.d., s. 719), avšak túto tézu nemôžu brať znalci Humovho diela a kritického racionalizmu ani na chvíľu vážne.

29 Pre podrobnosti pozri: Taliga, M., Od skepticizmu k objektívnemu poznaniu, c.d., s. 695.

argumenty a opakovať svoje tézy, ktoré sú skeptickými argumentmi vyvrátené, dovtedy bude diskusia medzi skeptikmi a justifikacionistami zbytočná.

Našťastie sa hlbavý čitateľ môže slobodne a rozumne rozhodnúť, ktorý prístup by uprednostnil. Možno mu pritom pomôže aj zhodnotenie Démuthovho tvrdenia, že hoci kritickí racionalisti považujú niektoré mienky za neisté, pri „iných epistemických presvedčeniach (napríklad pri spomínaných preukázaniach neplatnosti nejakého tvrdenia) ... pociťujú iný stupeň ich opodstatnenia“.³⁰ Neviem, čo doviedlo Démutha k tejto odvážnej psychologickej hypotéze, viem však, že je nepravdivá: „Na to, aby sme klasifikovali nejakú hypotézu ako nepravdivú, nepotrebujeme dôvod proti hypotéze ... Všetko, čo potrebujeme, je jej nepravdivý dôsledok, nie ... dôvod myslieť si, že sme identifikovali nepravdivý dôsledok.“³¹ Keď kritický racionalista považuje určité tvrdenie za nepravdivé, nereaguje na svoje pocity, ale na fakt, že tvrdenie s nepravdivým dôsledkom nemôže byť pravdivé.

S tým súvisí otázka, ktorú Démuth formuluje na viacerých miestach svojho textu (a na ktorú sme narazili už v časti 2.1 vyššie): „Ak platia závery o nemožnosti úplného dôkazu nepravdivosti nejakých tvrdení, potom je otázne, prečo antijustificacionista verí vo svoje presvedčenia a nie skôr v ich negácie, respektíve prečo preferuje isté tvrdenia pred inými, ak tomu tak nie je na základe existencie nejakých aspoň čiastočne dobrých dôvodov.“³² Myslím, že po tom, čo som už uviedol, je odpoveď zrejmá³³: Skeptika – antijustificacionistu nenúti k preferencii skepticizmu pred justifikacionizmom žiadny argument, avšak pozná viaceré kritické argumenty, z ktorých vyplýva nepravdivosť justifikacionizmu. A hoci ho žiadny argument nezaväzuje k tomu, aby preferoval skepticizmus, žiadny argument mu to ani nezakazuje, pretože skepticizmus doposiaľ nebol vyvrátený.

Podobne, ak niekto pri rozhodovaní sa medzi X a Y použije kritický rozum, vďaka čomu zistí, že napr. X je nepravdivé, a vzápätí si slobodne zvolí Y, nemáme mu čo vyčítať, aspoň pokým si vážime slobodnú a rozumnú voľbu. Keby však uprednostnil X, právom sa naňho zosypú kritické argumenty. Rozumne sa rozhodovať neznamená mať dobré dôvody v prospech očakávania, že rozhodnutie (pre niečo) bude úspešné, ale použiť rozum v procese rozhodovania sa. Kritickí racionalisti tvrdia, že jediný spôsob, ako sa dá rozum využiť, je na kritické odmietnutie alternatív (možností), ktoré sú predmetom rozhodovania sa.³⁴

30 Démuth, A., Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy, c.d., s. 718–719.

31 Miller, D. W., *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*, c.d., s. 70.

32 Démuth, A., Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy, c.d., s. 720.

33 Odpoveď preberám s miernymi úpravami z: Taliga, M., Na čo sú dobré argumenty? (Odpoveď A. Démuthovi, M. Nuhličkovi a M. Szapuovej). *Filozofia*, 67, 2012, č. 5, s. 423–424.

34 Tejto téme je venovaných mnoho esejí od Poppera aj Millera, za najlepšiu však považujem kapitolu 5 v: Miller, D. W., *Out of Error. Further Essays on Critical Rationalism*, c.d., s. 111–132.

Záver

Je pochopiteľné, že premisa, podľa ktorej antijustificacionista „v každom pochybovaní rozlišuje medzi stupňami istoty a mierou dostatočnosti dobrých dôvodov“, doviedla Démutha k záveru, že „antijustificacionizmus je teda skôr jazykovou metaforou než skutočným odmietnutím akýchkoľvek dobrých dôvodov“.³⁵ Problém však spočíva v tom, že využívanie rozumu na kritiku, ktoré propagujú kritickí racionalisti, nemá nič spoločné s tým typom pochybovania, ktorý opisuje Démuth vo svojej premise. Na otázku „Ako rozlíšiť medzi pravdivými a nepravdivými presvedčeniami, ak niet dobrých dôvodov?“³⁶ odpovedajú kritickí racionalisti už dlhodobo stále rovnako: Pomocou argumentov (a niekedy, keď sú skúmané hypotézy falzifikovateľné, aj pomocou empirie) – len tak totiž môžeme zistiť, že skúmaná hypotéza („presvedčenie“) má nepravdivé dôsledky.

35 Démuth, A., *Skepticizmus – rôzne podoby, rôzne problémy*, c.d., s. 721.

36 Tamtiež.